

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชร - นครสวรรค์” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพนักงานพิทักษ์ป่าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ และเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Exploratory Mixed Methods design) คือ มีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นชาวบ้านในชุมชนจำนวน 400 คน โดยมีการสรุปผลการวิจัยทั้งสองวิธี ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ลักษณะข้อมูลส่วนบุคคลของชาวบ้านในชุมชน

พบว่าชาวบ้านในชุมชนจำนวน 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51.50 มีอายุระหว่าง 21 - 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 51 มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 80.80 มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 54 มีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 62 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 56

1.2 ความรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

พบว่าชาวบ้านในชุมชนจำนวน 400 คน ส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศด้านการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติร้อยละ 65.50 แต่โดยภาพรวมมีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคิดเป็นร้อยละ 78.57

1.3 ระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์

พบว่าชาวบ้านในชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.27$) ด้านการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.33$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) ด้านการจัดการความปลอดภัยในการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.74$) ด้านการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.29$) ผลรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.73$) และชาวบ้านในชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.78$) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.17$) ด้านเศรษฐกิจ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.07$) ผลรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.00$)

1.4 ผลการทดสอบสมมติฐาน

1.4.1 สมมติฐานที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของชาวบ้านในชุมชน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนสามารถร่วมกันทำนายนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้

พบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนมีความสัมพันธ์กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถร่วมกันทำนายนการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ถูกต้องร้อยละ 3.17

1.4.2 สมมติฐานที่ 2 ความรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในชุมชนสามารถทำนายนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้

พบว่าความรู้และความเข้าใจของชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถทำนายนได้ถูกต้องร้อยละ 3.59

1.4.3 สมมติฐานที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนสามารถทำนายนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนได้

พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถทำนายนได้ถูกต้องร้อยละ 38.46

2. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสามารถสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์จะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศธรรมชาติ และให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นอย่างมาก จึงมีการจัดการพื้นที่อุทยานโดยการแบ่งเขตพื้นที่ระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่สำหรับนันทนาการ และการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน รวมถึงการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ทำให้มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวบางแห่งในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้มีการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว เช่น การให้ความรู้เรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติ แก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเยาวชน การจัดโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ การรณรงค์ให้นักท่องเที่ยว นำขยะกลับบ้าน การกระจายจำนวนนักท่องเที่ยวให้เที่ยวในวันธรรมดาแทนวันหยุด เป็นต้น

การจัดการด้านการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่ามีความเหมาะสมและเพียงพอสำหรับรูปแบบและกิจกรรมของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติ

สำหรับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ของคนในชุมชน ได้มีการรวมตัวกันในลักษณะของกลุ่มหรือชมรมเพื่อเป็นตัวแทนของชุมชนเข้าไปร่วมบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศร่วมกับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ

ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ คือ การที่คนในชุมชนได้มีการลักลอบเข้ามาในเขตอุทยานแห่งชาติ เพื่อล่าสัตว์ หาของป่า ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ได้มีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยใช้สันติวิธี คือ การพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างกัน และให้ความรู้ด้านกฎหมาย และที่สำคัญคือ การจัดทำโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ เป็นการอพยพกลุ่มชาวเขาและชาวไทยพื้นราบที่รุกป่าพื้นที่อุทยานแห่งชาติให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่ทางการจัดให้ ทำให้มีที่ดินสำหรับประกอบอาชีพและอยู่อาศัย รวมถึงการจัดการดูแลเรื่องสวัสดิการ สาธารณูปโภค และการฝึกอาชีพ เพื่อช่วยเหลือให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทำให้ไม่เกิดการรุกป่าผิดกฎหมาย และไม่เกิดการทำลายทรัพยากรท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติอีกต่อไป

นอกจากนี้ ในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังพบว่ามีปัญหาในการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเดินทาง และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากถนนขรุขระ ทุรกันดาร และป้ายบอกทางมีจำนวนน้อย และไม่ชัดเจน

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ โดยการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเปราะบาง (Protected Areas Committee-PAC) ซึ่งมีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา และประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานและคนในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ธรรมชาติในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ

คนในชุมชนยังมีการรวมตัวกันก่อตั้งชมรมคนรักแม่เฒ่า ผืนป่าตะวันตก เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่า และส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์

นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ โดยการเป็นวิทยากรให้กับเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติและนักท่องเที่ยว รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรม และโครงการต่าง ๆ ที่ทางอุทยานแห่งชาติจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริการการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การเป็นลูกหาบสำหรับบริการการเดินทางศึกษาธรรมชาติระยะไกล การทำอาหารบริการนักท่องเที่ยว และการบริการกิจกรรมท่องเที่ยวล่องแก่ง ทั้งนี้ ในอนาคต ทางอุทยานแห่งชาติจะร่วมกับชุมชนในการจัดโครงการมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อนำเที่ยวภายในอุทยานแห่งชาติ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมากขึ้น

อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ยังได้สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยการสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนมาใช้ในเรื่องของการอนุรักษ์ธรรมชาติและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งถือเป็นการรับผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างอุทยานแห่งชาติและชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการวิจัยเชิงปริมาณ

จากผลการวิจัยเรื่อง ““แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชร - นครสวรรค์” มีข้อค้นพบ คือ ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนเป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 21 – 30 ปี มีสถานภาพสมรส มีระดับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอน

ปลาย มีอาชีพเกษตรกร และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท โดยส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจขั้นพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศคิดเป็นร้อยละ 78.57 แต่ขาดความรู้ความเข้าใจด้านการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติคิดเป็นร้อยละ 65.50 ชาวบ้านในชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการวางแผนการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.27$) ด้านการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.33$) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.02$) ด้านการจัดการความปลอดภัยในการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.74$) ด้านการประเมินผลการจัดการท่องเที่ยว มีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.29$) ผลรวมทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.73$) และชาวบ้านในชุมชนมีระดับการมีส่วนร่วมกับเจ้าหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 2.78$) ด้านสังคมและวัฒนธรรม มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.17$) ด้านเศรษฐกิจ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.07$) ผลรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.00$) โดยนำแนวคิดและทฤษฎีด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนันทนาการในอุทยานแห่งชาติมาใช้ในงานวิจัยนี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเบญจฉันทและคณะ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดราชบุรี” ซึ่งนำแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในกลุ่มผู้นำชุมชนในเรื่องการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับงานวิจัยของจำเริญ ชุณหโสภาค (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หอการค้าจังหวัด และผู้นำชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจังหวัดราชบุรี” ศึกษาบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของนิภาวรรณ พุทธสงกรานต์ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” สอดคล้องกับงานวิจัยของเครือวัลย์ วงษ์ไพบูลย์ (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการการที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านถ้ำ ตำบลทุ่งกว่า อำเภอมือง จังหวัดลำปาง” สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐา ผิวมาและคณะ (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : กรณีศึกษาตลาดน้ำไพรน้อย จังหวัดนนทบุรี” สอดคล้องกับงานวิจัยของสมภพ เจริญขุนทด (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อการ

ท่องเที่ยวเชิงนิเวศเทือกเขาพระ-เขาสูง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์” สอดคล้องกับงานวิจัยของทิวากาล เขาวนระ (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ศึกษาเฉพาะกรณีอุทยานแห่งชาติเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช” สอดคล้องกับงานวิจัยของอารีรัตน์ ธีรทอง (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” สอดคล้องกับงานวิจัยของอรอนพ เนตรทิพย์ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลดงพญา อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน” สอดคล้องกับงานวิจัยของบดีรินทร์ เมธมูทา (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติภูมูทยานแห่งชาติภูพาน จังหวัดสกลนคร” สอดคล้องกับงานวิจัยของวรภัทร สยนาพันธ์ (2552 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชนบริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน จังหวัดกรุงเทพมหานคร” สอดคล้องกับงานวิจัยของกนิษฐา อู่ยถาวรและคณะ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ที่ ส.ล.8 (หนองแม่เฒ่า) จังหวัดเพชรบูรณ์” สอดคล้องกับงานวิจัยของสิริวัฒนา ไจมาและคณะ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่” สอดคล้องกับงานวิจัยของเลิศชัย เจริญธัญรักษ์ และคณะ (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “อุทยานแห่งชาติ ภูกระดึง ภูเรือ แลเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง” สอดคล้องกับงานวิจัยของวุฒิพงษ์ ดงคำฟู (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติ : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติแม่ปิง จังหวัดลำพูน” สอดคล้องกับงานวิจัยของสมรภัช เย็นแจ่ม (2550 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติดอยหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย” สอดคล้องกับงานวิจัยของชูลีรัตน์ จันทร์เชื้อ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า” สอดคล้องกับงานวิจัยของภัคพงศ์ บุรณิชนะ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทการจัดการพื้นที่และคุณภาพการจัดการด้านนันทนาการของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์” แนวคิดและทฤษฎีในงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงต้องมีการศึกษาและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น โดยแนวคิดนี้จะทำให้การพัฒนาต่อเนื่องในภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

และรับผลของการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน เป็นภาพรวมที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนส่งผลที่ดีต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2. อภิปรายผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการสรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์จะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้ระบบนิเวศธรรมชาติ และให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นอย่างมาก จึงมีการจัดการพื้นที่อุทยานโดยการแบ่งเขตพื้นที่ระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่สำหรับนันทนาการ และการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน รวมถึงการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ ทำให้มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวบางแห่งในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติ จากการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ดังกล่าว ได้สอดคล้องกับแนวคิดของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และนันทนาการในอุทยานแห่งชาติ ในเรื่องของการกำหนดแนวทางการจัดการด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการ โดยการวางแผนพัฒนาขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และควบคุมปริมาณการใช้ประโยชน์พื้นที่ โดยอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ได้กำหนดขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการในบริเวณธรรมชาติที่เปราะบาง และมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ที่มีความเปราะบาง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่เกิดการเสื่อมโทรม และการส่งเสริมให้ความรู้รวมถึงการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ควรมีจำแนกเขตท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามหลักการของช่วงชั้นโอกาสนันทนาการ (ROS) ซึ่งเป็นการกำหนดกลุ่มชั้นของแหล่งท่องเที่ยวบนพื้นฐานของที่ตั้งและลักษณะธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะกิจกรรมการใช้ประโยชน์และระดับของผลกระทบจากกิจกรรมการใช้ประโยชน์ภายในแหล่งท่องเที่ยว และลักษณะหรือรูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้โอกาสในการประกอบกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภท และประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มชั้นแตกต่างกัน (นภวรรณ และคณะ, 2549)

การจัดการด้านการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่ามีความเหมาะสมในการจัดการการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป็นไปตามหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนันทนาการในอุทยานแห่งชาติ กล่าวคือ มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โดยมีการจัดวางผังบริเวณในส่วนหนึ่งของเขตบริการ

และเขตเพื่อการพักผ่อนและนันทนาการอย่างเป็นระบบ มีที่พักที่มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติ มีระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอ มีการจัดการด้านการสื่อความหมาย ทั้งประเภทการสื่อความหมายโดยใช้บุคคล คือ วิทยากร และการสื่อความหมายโดยไม่ใช้บุคคล คือ แผ่นพับ โบปลิวนิทรรศการ และป้ายสื่อความหมาย ถึงแม้ว่าอุทยานแห่งชาติแม่วังก์จะมีการจัดการด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติได้อย่างเหมาะสม แต่ก็ยังมีปัญหาในเรื่องของการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากถนนชำรุด บ้ายบอกทางมีจำนวนน้อย และไม่ชัดเจน ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ คือ การที่คนในชุมชนได้มีการลักลอบเข้ามาในเขตอุทยานเพื่อล่าสัตว์ หาของป่า ซึ่งส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ได้มีแนวทางในการแก้ปัญหาโดยใช้สันติวิธี โดยการพูดคุยทำความเข้าใจระหว่างกัน และให้ความรู้ด้านกฎหมาย และที่สำคัญคือ การจัดทำโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ ที่เป็นการอพยพกลุ่มชาวเขาและชาวไทยพื้นราบที่รูก้ำพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ให้ไปอยู่ในพื้นที่ที่ทางารจัดให้ ทำให้มีที่ดินสำหรับประกอบอาชีพ และอยู่อาศัย รวมถึงการจัดการดูแลเรื่องสวัสดิการ สาธารณูปโภค และการฝึกอาชีพ เพื่อช่วยเหลือให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จากการแก้ปัญหาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดหลักการจัดการของสาคร สุขศรีวงศ์ (2550 : 47) ในเรื่องของการให้ผลประโยชน์ตอบแทน (Remuneration) กล่าวคือ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ได้เสนอผลประโยชน์ตอบแทนต่อชาวบ้านที่รูก้ำผืนป่าว่าหากมีการอพยพย้ายถิ่น จะจัดหาพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยให้ รวมถึงการจัดการดูแลเรื่องสวัสดิการ สาธารณูปโภค และการฝึกอาชีพ ซึ่งการที่เจ้าหน้าที่อุทยานเลือกใช้สันติวิธีด้วยการให้ผลประโยชน์ แทนที่จะใช้บทลงโทษที่เข้มงวด เด็ดขาด จะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่และชาวบ้าน ลดความขัดแย้ง แต่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

2. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่ม คือ การเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ ในเขตพื้นที่คุ้มครองและเปราะบาง (Protected Areas Committee-PAC) และการรวมตัวกันก่อตั้งชมรมคนรักแม่เรวา ผืนป่าตะวันตก 2) การมีส่วนร่วมโดยตรง คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยตนเองโดยการให้บริการการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว จากรูปแบบการมีส่วนร่วมทั้ง 2 รูปแบบนี้ พบว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วังก์ของ

คนในชุมชน มีลักษณะการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

1) การมีส่วนร่วมในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคนในชุมชน มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผ่านการเผยแพร่ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ และตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมประชุม ทั้งนี้ได้มีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยการรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา ในลักษณะของการประชุม สัมมนาร่วมกัน ระหว่างเจ้าหน้าที่อุทยานและตัวแทนชาวบ้าน

2) การร่วมวางแผน แก้ไขปัญหาและเสนอแนะความเห็น อุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอนก็ได้มีการกำหนดมาตรการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานแห่งชาติ ตั้งแต่เริ่มวางแผน การปฏิบัติ และการเฝ้าระวัง และติดตามผล เช่น อาสาลาดตระเวนและป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่า นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรหรือศักยภาพของพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า การมีส่วนร่วมในการวางแผน นั้น ชาวบ้านอาจจะไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง เนื่องจากในการประชุมเป็นเพียงการส่งตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วม ดังนั้น ควรมีการจัดประชุมหารือหรือเวทีชาวบ้าน หรือการทำประชาพิจารณ์เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น

3) การร่วมดำเนินการ ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ โดยการเข้าร่วมจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่ทางอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอนจัดขึ้นเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นและการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ เช่น “โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่” “โครงการรณรงค์สำนึกรักษ์แม่ฮ่องสอน นำชยะกลับบ้าน”

4) การร่วมรับประโยชน์ โดยอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอนได้สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์ธรรมชาติให้กับชุมชน ซึ่งถือว่าการรับผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างอุทยานฯ และชุมชน กล่าวคือ ชุมชนได้งบประมาณในการพัฒนาชุมชน ในขณะที่อุทยานแห่งชาติ ได้รับประโยชน์จากการที่ชุมชนได้ช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

กล่าวโดยสรุป จะเห็นว่าทั้งในด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอน มีความสอดคล้องกับแผนแม่บทการปฏิบัติงานของหน่วยงานอุทยานแห่งชาติแม่ฮ่องสอน จังหวัดกำแพงเพชร-นครสวรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2554 ในส่วนของยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงมิติหลัก 3 ด้านในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ 1) มุมมองด้านสิ่งแวดล้อม

โดยอุทยานฯ มีเป้าหมายในการจัดการเชิงระบบนิเวศ และรักษาสิ่งแวดล้อมระบบการท่องเที่ยว ซึ่งจะเห็นได้จากการที่อุทยานฯ มีการจัดการการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์ และมีการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สนับสนุนให้นักท่องเที่ยว และชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 2) มุมมองด้านสังคม อุทยานแห่งชาติได้คำนึงถึงการหลีกเลี่ยงและลดผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมพลังของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้จากการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ และการสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ 3) มุมมองด้านเศรษฐกิจ อุทยานแห่งชาติ ได้คำนึงถึงผลตอบแทนที่คุ้มค่าและเป็นธรรม ในมุมมองของการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจที่ให้ชุมชนสามารถได้รับประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร จะเห็นได้จากการที่อุทยานฯ หาที่ดินและที่อยู่อาศัย รวมถึงการดูแลเรื่องสวัสดิการ และการส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน เพื่อแลกกับการไม่บุกรุกพื้นที่ป่า ซึ่งนอกจากชุมชนจะได้มีที่ดินทำกินอย่างถูกกฎหมายแล้ว ยังเห็นความสำคัญของผืนป่า และทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวในการมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติ-แม่วงก์
2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวควรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติ อาจจัดในรูปแบบการฝึกอบรมก็ได้
3. ทางหน่วยงานภาครัฐควรร่วมมือกับทางสถาบันการศึกษาจัดโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อย เพื่อปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ธรรมชาติให้แก่คนรุ่นใหม่ให้เกิดความยั่งยืนต่อไป
4. ทางหน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ให้มากขึ้น